

A Belügyi Szemle korábbi küzdelmei a sajtónyilvánosságért, a tudomány szabadságáért, a politikai és hierarchikus hatások ellen

Deák József

Dr. PhD, adjunktus, rendőr alezredes
Nemzeti Közszerológiai Egyetem,
Rendészettudományi Kar
deak.jozsef@uni-nke.hu

Bölcső

1953. január elején jelent meg a Belügyi Szemle jogelődje, a Rendőrségi Szemle első száma, majd rá tíz évre, 1963 januárjában a Belügyi Szemléé. Csaknem hatvan éve ülésezett a Belügyminisztérium Kollégiuma; 1962. április 12-i értekezletén megvizsgálta a minisztérium médiatermékei, folyóiratai szakmai minőségét, megállapítva, hogy a sajtó eszközeivel jobban kell segíteni a BM előtt álló feladatok színvonalas végrehajtását (Deák, 2013). *„Ennek érdekében – az elmélet és gyakorlat legjobb szakembereinek bevonásával – olyan egységes elméleti folyóiratot kell kialakítani, amely az egész Belügyminisztériumban felmerülő elvi, politikai és szakmai kérdéseket tudományos színvonalon elemzi és magyarázza.”* (BM 0023 parancs, 1962). A folyóirat fennállása során – alkalmazkodva az aktuális állami, kormány-, konkrét minisztériumi és társadalmi elvárásokhoz –, hatékonyan segítette a belügyi szervek munkatársainak politikai, szakmai képzését, a legjobb hazai és nemzetközi gyakorlatok felkutatását, tudományos igényű elterjesztését, tökéletesítését. Jó fórumul szolgált a hazai és külföldi belügyi, később rendészettudományi, gyakorlati problémák, tapasztalatok megismertetéséhez, megvitatásához, elemzéséhez. Eközben erősítette a hazai rendészeti szervek együttműködését (Deák, 2014; 2016).

Sajtónyilvánossággal a „beltenyészet és csőlátás” ellen, és a megcenzúrázott főszerkesztő

A hatvanas évek légkörében Szabó László, a Népszabadság újságírója a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról értekezett, üdvözölve, hogy megszűnt az oktalan

titkolózás, és hangsúlyozva a bűnüldözés propagálását (Korinek, 2012). Az írás egyes megállapításai ma is tanulságosak... „*Idestova tíz esztendeje dolgozom e sajtóterületen, rendszeres, közvetlen kapcsolatban a rendőrséggel. Sok tapasztalatot szereztem, s nem mindig volt pozitív ez a tapasztalat. Például a Budapest felett lezuhant MALÉV gép tényét kisebb »canossa« után az újságok csak a harmadik napon közölhették, miközben az egész város tudott róla [...] Pedig egy-egy érdekes, a köz szempontjából is számottevő bűnügyi nyomozás bemutatásával, sokkal közelebb lehet hozni a rendőrséget az állampolgárokhoz. Olyan mesterséges falakat ledöntve, amelyek választóvonalként meredeztek korábban. A titkolózás ködébe burkolt rendőri munkáktól elsősorban félelemből idegenkednek az emberek. Ha nem látják világosan, mit csinál a rendőrség, milyen módszerekkel dolgozik, hogyan küzd az államellenes és köztörvényi bűncselekmények ellen, akkor a múlt rossz tapasztalatai nyomán félni kezdenek. Ez bizalmatlanságot szül, ami idegenkedést [...] Úgy hiszem, ideje lenne időnként bemutatni egy-egy államellenes bűncselekményt is, annak tetteseit, az elkövetés körülményeit, az elősegítő tényezőket [...] Mert az újságokból úgy tűnik, Magyarországon végképp megszűntek az államellenes, politikai bűncselekmények, szükségtelen mindenfajta éberség, az államtitkok féltő vigyázása, azok úgyszem éredeknek senkit.» (Szabó, 1963).*

Déri Pál főszerkesztő is hasonlóképp látta: „*A rendőr szakemberek a rendőri hírközlést abból a szempontból támogatják vagy támadják, hogy azok »hasznosak-e« a rendőri, bűnüldözés vélt vagy valódi érdekei számára. De a »rendőri érdek« mint minden más állami, társadalmi vagy gazdasági szerv belső, közvetlen érdeke – a közérdeknek, az egész társadalom érdekének van alárendelve. Mindez megköveteli a lakosság tárgyilagos, megbízható tájékoztatását [...] A hírközlőknek nemcsak joga, kötelessége kommentálni az eseményeket, az összefüggésekre rámutatni; hozzásegíteni az olvasót, a nézőt, a hallgatót az események jelentőségének, kihatásának megfelelő értékeléséhez. De nincs joga elhallgatni! A tájékoztatásnak nemcsak hűnek és tárgyilagosnak, rendszeresnek is kell lennie! Nem lehet szelektálni, hogy csak a kedvező eseményekről számoljunk be, a kevésbé kedvezőeket elhallgatva. A technikai állása mellett ez megoldhatatlan, és megrendítené a bizalmat, hírközlő, tájékoztató szerveink iránt.» (Déri, 1965).*

Azonnali válasz: „*Déri elvtárs megállapítása, hogy a hírközlő szerveknek nincs joguk bármit is elhallgatni, félreértésekre adhat okot: az hihető, hogy az anyagokat válogatás és a tények alapos ellenőrzése nélkül ki kell adni. Mindenekelőtt az állami és hivatali titkokat kell feltétlenül megvédeni. De szelektálni kell az anyagokat azért is, mert a közvéleményt nem árszthatjuk el bűnügyekkel. Társadalmi, politikai életünk közérdeklődésre számot tartó*

eseményei, jelenségei között csak néhány százalék lehet a belügyi vonatkozású hír; közlésükkel is társadalmi érdekeinket kell szolgálni.” (Szerkesztőbizottság, 1965).

Déri az ötvenéves Szemlélet méltató írásában így összegzi szerkesztőségi küzdelmeit a nyitottságról: *„Mindent elkövettünk, hogy az általános bizalmatlanságot, a titokzatoságot, az állomány »beltenyészetét« és »csömlátását« megszüntessük.*” (Déri, 2003). *„Szerintünk a folyóiratnak nemcsak formailag kell nyitottnak lennie, külső szerzők előtt, de helyet kell adnia a »hivatalostól« eltérő véleményeknek is.*” (Déri, 1993).

Közvetlenül a rendszerváltozás előtti 1980-as évek sajtónyilvánosságáról Finszter Géza, akkori főszerkesztő így emlékezik: *„Az újságírásban dolgoztunk, jól érzékelhettük a szókimondás határait. Nem szabadott írni: Wallenberg, Bős-Nagymaros és a magyarországi kábítószerhelyzet témáiról, bár e puha tilalmat, alig tartották be az újságok. Most is hallom a tájékoztatásért felelős pártfőnök Lakatos Ernő dörgő szavait – az ország helyzete biztató, csak néhány »rossz hangulatú« belvárosi szerkesztőség mondja az ellenkezőjét.*” A kötelező penzumokon túl megjelentetett gondolatgazdag írások akkoriban kisebb-nagyobb csínytevésnek számítottak. Például, amikor egyetlen lapszámba helyezték el a kriminológia két egymással hadakozó professzorának homlok-egyenest ellenkező véleményét; Illyés Gyula szavaival fejezték ki ifjúságvédelmi lapszámunk mondanivalóját; közölték a közrendvédelmi parancsnok szellemes írását, hány kilós a járórfelszerelés; megjelentették a hajdani budapesti főkapitány-helyettes panaszait, miért csak az állomány negyedét tudja munkába állítani. Betették a közigazgatási jog szakértője fejtegetését, miért törvénysértő a frissen megjelent belügyminiszteri rendelet. De legjobban az olvasói reagálásoknak örültek, mert komolyan gondolták, hogy őket szolgálják... *„Tudtuk, hitelünk csak akkor lesz, ha a lapból azt a valóságot ismerik meg, amelyben valamennyien élünk. Igyekeztünk betartani Deák Ferenc egymondatos sajtótörvényét, hogy »nem szabad hazudni«. Amikor pedig igazat mondtunk, jó kedvünk támadt. Úgy emlékszem, hogy abban a Mérleg utcai szerkesztőségben eléggé kellemes hangulat uralkodott, ez talán mégis arra bizonyíték, hogy sikerült az igazat és a valódit is betűkbe önteni.*” (Finszter, 2003).

Mindazonáltal az egész 1990-ig vezető korszak legmeghatározóbb írása a nyílt kommunikáció, tájékoztatás ellenében született Szerkesztőbizottsági Közlemény. Ebből jól kiviláglik a rendszerváltozás előtti időszak jellemzője, az egy-
párti ideológia minden szakmai megfontolást maga alá gyűrő törekvése (Deák, 2016). Annál nagyobb elismerés illeti azokat a szakembereket, akik képesek voltak a jelenben és a jövőben is haszonnal forgatható színvonalas bűnelemzésekre (Korinek, 2012).

A politikai befolyás, a rendészeti hierarchia, és rendészet rejtőzködő természet ellenében a tudomány szabadságáért

A rendészeti szakfolyóirat és a politika kapcsolatában a pártállami rendszer nyíltan hirdetett politikai elkötelezettsége volt a meghatározó minden megjelenő folyóiratnál. Ez a hatvanas évektől fokozatosan teret engedett a szakmai és a tudományos szempontoknak, de változó intenzitással mindvégig akadályozta a magasabb szakmai hatások kifejtését. A szakfolyóirat és a rendészeti hierarchia viszonyában felmerül a kérdés: nincs-e a mai napig ellentmondás a rendészet átláthatósága, a sajtó nyilvánossága, a tudomány szabadsága, valamint a hierarchia fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást nem tűrő, követelő, illetve a rendészet, rejtőzködő természete között? Ez komoly akadálya lehet a tudományos vitáknak, de a kritikai megközelítésnek is. A titok ugyanis gyakran nem a jog, a parancs, avagy szakmai szükséglet, hanem a szervezet működési zavarait leplező eszköz.

A Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi Doktori Iskoláján kutatási témámhoz – „*A Belügyi Szemle és jogelődei a közpolitika és a rendészettudomány fejlődése szolgálatában*” – 2016 június első harmadában mélyinterjúkat készítettem, főleg a szerkesztőbizottság tagjaival, érintve a fenti kérdéseket is. Megkérdezve a szerkesztőbizottság elnökét, dr. Felkai Lászlót, a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkárát (F. L.). A szerkesztőbizottság, bő két évtizeden át titkárát és főszerkesztőjét, dr. Korinek László akadémikust (K. L.); a főszerkesztő-helyettest, dr. Finszter Géza nyugállományú rendőr ezredest, az MTA doktorát (F. G.). E fent említettekén kívül merítettem a szerkesztőbizottság megkérdezett tagjai közül, dr. Dános Valér nyugállományú vezérőrnagy, a BM Közszerológiai Főigazgatóság struktúrájába tagolt Belügyi Szemle akkori vezetője (D. V.) által elmondottakból, valamint felkerestem dr. Bócz Endre nyugállományú fővárosi főügyészt (B. E.). Az akkori interjúk releváns részei az alábbiakban olvashatók.

A közpolitika

F. G.: – Most például, folyik a büntetőeljárás törvény kodifikációja. Keresem valakit, aki az MTA Gazdaság és Jogtudományok Osztálya Rendészeti Albizottsága szűk nyilvánossága előtt beszámolna a pillanatnyi állapotról. Nem találtam. Miután a kormányzati gyakorlat egyre kevésbé tűri a külső kontrollt (amit mostanság azzal a leleménnyel magyaráznak, miszerint a kormányzás tisztán politikai tevékenység), és a jog elmélete éppen a hatalom gyakorlásának

egy ilyen külső kontrollja, várhatóak azok az idők, amikor az elmélet egyetlen feladata a gyakorlat igazolása lesz, mi pedig újra elkezdhetünk olvasni tanulni a sorok között.

K. L.: – 1990 óta nem ismerek olyan esetet, hogy bárki beleszólt volna a folyóirat szerkesztésébe. Ez egy független lap, a szerkesztőség saját szempontjai szerint fogad vagy utasít el kéziratokat.

D. V.: – A Belügyi Szemle rendszerváltozás előtti politikai befolyásolására, a hierarchiával kapcsolatos viszonyára konkrét személyes példával is szolgálhatok. A más beosztásba felkért Finszter Géza főszerkesztő utódja keresésére kiírt pályázatot megnyertem. Földesi Jenő, belügyminiszter-helyettes behívott, kihirdette az eredményt, és mondta, vegyem át az Ó utcában a főszerkesztői beosztást. Géza annyira udvarias, figyelmes volt, hogy megérkezve a szerkesztőségbe, már ki is volt téve a nevem az iroda táblájára. Otthon Vári Miklós (a lapot irányító csoportfőnök a szerző) aláírásával várt egy levél a következő tartalommal: megsemmisítették a pályázatot, más kinevezési megoldást találtak. Így ki is nevezték az új főszerkesztőt. A politika ma már nem szól bele a folyóirat életébe. A cikkek megjelentetése teljesen a főszerkesztő és helyettese hatáskörébe tartozik. Mint Finszter Géza nemrégiben megjegyezte a főszerkesztő, 70. születésnapján köszöntésekor: Korinek úr igazságkereső és nem igazság hirdető ember.

A rendészeti hierarchia

F. G.: – A lapban a „Szakértői gyakorlat”, valamint a „Bűncselekmény nyomozások” rovatban szakmai kérdésekben vitáknak is helyt kívántunk adni, de igazán ez nem sikerült. Mindenkor túl merev volt a hierarchia, hogy az ezt nem követő lap még jobban működhessen. Hasábjain ugyanis nem azért szólalhat meg valaki, mert mondjuk vezérőrnagy. Egy főhadnagy ugyanolyan eséllyel írhat, sőt lehet nagyon okos, a vezérőrnagy pedig mondhatja a butaságot, mint ki is derült. Persze lehet egy ilyen folyóiratot hierarchikusan is szerkeszteni, de akkor már nem tudományos a folyóirat, hanem hivatalos közlöny, jelentés-gyűjtemény, PR kiadvány stb. Egy folyóirat akkor folyóirat, ha szerkesztése is autonóm és szerzői gondolatai is autonóm módon érvényesülhetnek. Nagy lehetőségek rejlenének a lapban egy útkereső vitákat igénylő vezetés számára. Nyilván nem azonnali döntést igénylő kérdésekről, hanem hosszabb előkészítést igénylő témákban, ahol szemléleteket, érveket kell ütköztetni, például stratégiaalkotásnál.

F. L.: Nem igazán gátja a tudománynak a Hszt.-s hierarchia, mint általában a közszolgálati hierarchia sem.

Sajtónyilvánosság és a rendészet, rejtőzködő természete

B. E.: – A nyolcvanas évek végén a lapban megjelent a BRFK Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Osztálya vezető beosztású alezredesének egy cikke, angol nyelvű források alapján a szipózás, „sniffing” veszélyeiről, hivatkozva az angliai halálos áldozatokra. Nagy botrány lett, az illetőt meg is fenyítették, mert – utólag kiderült – a tudatmódosító szerek hazai használatának felfutása akkoriban a sajtó számára tiltott téma volt. Noha a megelőzés éppen a társadalom széles körű tudatosítását, mozgósítását igényelte volna.

F. L.: – Ha elismerjük a jog primátusát, a jog bíróság előtti kikényszeríthetőségét és ezzel az információszabadságról szóló törvényi rendelkezéseket összevetjük, akkor rejtőzködésről nem nagyon lehet beszélni. Persze ez, akár egy anyag minősítésénél, vagy egy nem minősített anyag döntést-előkészítővé, ezáltal nem publikussá minősítésénél a vezető szubjektumán keresztül érvényesül. De ez szerintem nem attól függ, hogy az illető rendész vagy sem, egyenruhás múlttal rendelkezik vagy nem, hanem szocializációjától. Hisz az újságokban is találkozhatunk emberekkel túlzott titoktartás miatt kritizáló cikkekkal, akik egyetlen nap rendészeti múlttal sem rendelkeznek. Önmagában a rendészet jellegéből – nem számítva a titkosszolgálatokat – nem következik a befelé fordulás, a túlzott titkosítás. Arról nem beszélve, ha azt gondolnánk: a szakmai kritikákat elkerülendő érdemes valamit nem publikussá tenni. Ezt meg sem tudom tenni, mert a kormányt felügyelő országgyűlési bizottságok előtt be kell számolni, és alig van a bizottság szempontjából tabunak tekinthető kérdés. Fő szabály szerint üléseik nyilvánosak, ott vannak ellenzéki képviselők is, ezért ez a befelé fordulás szerintem, és fő szabály szerint, most már nem igaz. Ha mégis van, akkor az az egyes emberek szubjektuma és nem a jogszabály jellege miatt fordul elő.

Összegzés

„A rendvédelem szakmai kultúráját is öregbítették, akik a fizikai és a szellemi megszállás viszonyai között is képesek voltak a rendészet legjobb magyar hagyományainak megőrzésére. E lap helyet adott a pártideológiát levető tudományos teljesítményeknek, hasábjaira a szakmai tisztesség visszacsempészte a humanista büntetőjog hazai és nemzetközi értékeit akkor is, amikor ezt a jogot egy kegyetlen diktatúra a végletekig lejáratta. Mindemellett a folyóirat szerkesztői a legnehezebb utat választva, tudatosan alakítva a lapstruktúrát, az állami díjaz tudós csakúgy helyet kaphatott, mint a bűnügyi nyomozó, a kriminalisztikai szakértő vagy a közlekedési járőr. Megszámlálhatatlanul sok értékes tapasztalat halmozódott fel ezeken a hasábjakon.” (Korinek, 1993).

A rendszerváltozás óta a depolitizált rendészet vajon a szakfolyóiratban is ezt az alkotmányos követelményt tükrözi, avagy időnként a politikai vagy leképeződése a hierarchia hatalma, a szakmai vagy tudományos szempontokat háttérbe szorító szándékai mégis tetten érhetőek? A fentiek adalékul szolgálhatnak egy jól leszűrhető megközelítéshez a tudomány szabadságáról a sorokban és/vagy azok között olvasva...

Felhasznált irodalom

- A Belügyi Szemle Szerkesztő Bizottságának Közleménye (1965). Még egyszer a tájékoztatásról. *Belügyi Szemle*, 3(12), 6.
- Deák J. (2016). A tudomány szabadsága, politikai és hierarchikus hatások régen és ma a Belügyi Szemlében In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *A határrendésztől a rendészet tudományig* (pp. 275–280). Magyar Hadtudományi Társaság.
- Deák J. (2014). A rendészet tudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953–2013). In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények* (pp. 355–359). Magyar Hadtudományi Társaság.
- Deák J. (2013). Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében. *Rendvédelem*, 2(3), 15–22.
- Déri P. (2003). Az ötvenéves Belügyi Szemlére emlékezve. *Belügyi Szemle*, 51(1), 6.
- Déri P. (1993). Néhány szerkesztőségi tapasztalat. *Rendészeti Szemle*, 41(1), 9–13.
- Déri P. (1965). Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról). *Belügyi Szemle*, 3(8), 5–11.
- Finszter G. (2003). Főszerkesztői önvallomás. *Belügyi Szemle*, 51(1), 15–18.
- Korinek L. (2012). Egy folyóirat útja a szolgálati használattól a társadalom szolgálatáig. *Belügyi Szemle 60 év, hatvan bűncselekmény*. Belügyminisztérium.
- Korinek L. (1993). Egy folyóirat évfordulói. *Belügyi Szemle*, 41(1), 5–8.
- Szabó L. (1963). A rendőrség és a sajtó. *Belügyi Szemle*, 1(9), 16–19.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Deák J. (2022). A Belügyi Szemle korábbi küzdelmei a sajtónyilvánosságért, a tudomány szabadságáért, a politikai és hierarchikus hatások ellen. *Belügyi Szemle*, 70(11), 2229–2235. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.11.13>